

Bojí se investoři architektů ?

olomoucký architekt nositelem ocenění „Dům roku 2004“ v Uherském Hradišti

Staly se novou dominantou města. Obyvatelé Uherského Hradiště a hlavně fotbaloví fanoušci jsou na ně hrdí a neřeknou jim jinak než „soví oči“. S respektem o jejich designu hovoří pedagogové Střední uměleckoprůmyslové školy v Uherském Hradišti. O čem je řeč ? O stožárech umělého osvětlení fotbalového a lehkotletického stadionu, které dominují **Městskému sportovnímu rekreačnímu areálu** v Uherském Hradišti.

Olomoucký večerník jako jediné olomoucké periodikum zaregistroval, že právě stavba **Městského sportovního rekreačního areálu** získala čestné ocenění Města Uherské Hradiště za kvalitu architektury "Dům roku 2004", a že členem oceněného týmu byl také olomoucký architekt z ateliéru BONMOT Ing.arch. Stašek Žerava. Využili jsme volné chvíle v průběhu slavnostního předání tohoto čestného ocenění a položili mu několik otázek.

OV: Jménem Olomouckého Večerníku blahopřejeme k získání tohoto čestného ocenění – není běžné, aby se olomoucký architekt prosadil za hranicemi našeho města.

Já bych to určitě nepřeceňoval. Jakkoliv má uhersko-hradištský Dům roku za sebou poměrně slušnou tradici a snad i narůstající prestiž, není ničím větším, než regionální architektonickou přehlídkou. Navíc hodnocenou nejenom odborníky, ale i laiky.

OV : Asi rozumím Vaší skepsi. Naše současná generace má tak zdeformované estetické citění, že je dost riskantní dopustit, aby architekturu hodnotili také laici, že ?

Vůbec ne, kéž by to dělali. „Riskantní“ je hodnocení architektury - zvláště bez časového odstupu - vždy. Lhostejno, zda odborníky či laiky. Navíc svojí otázkou jste se dopustil stejného zjednodušení, jakého se dopouští značná část hodnotících týmů architektonických přehlídek a soutěží : totiž že dominantním měřítkem architektonické kvality je to nejrelativnější - její efektnost, líbivost, estetika.

OV : Ale architektura je uměním a k němu přece estetika patří, nebo ne ?

Kéž byste měl vždy pravdu, že architektura je uměním... Ale zpět k Vaší otázce. Určitě je jeho nezanedbatelnou součástí, ale ani Vitruvius ve svých 10 knihách o architektuře nestavěl „venustas“ tedy líbeznost architektonického díla nad „utilitas“ - užitečnost a „firmitas“- statickou pevnost. Tedy nad účelnost a kvalitní konstrukční řešení. Současný investor by navíc určitě dodal : nad „ekonomii a efektivitu“.

V regionálním měřítku platí, že domácí investoři zatím akcentují právě ty méně viditelné, ale vůbec ne méně důležité stránky kvalitního architektonického díla – dokonalou funkčnost, jasné, přehledné a do budoucna flexibilní dispoziční řešení, malé pořizovací a provozní náklady, minimum choulostivých stavebních detailů, malé nároky na údržbu. A preferují je před kritériem reprezentativnosti. Odhalit tyto hodnoty je ale samozřejmě mnohem těžší. A také se takové stavby tak dobře nevyvíjejí v architektonických ročenkách.

OV : Tomu rozumím. Ale v porotách architektonických přehlídek a soutěží jsou přece odborníci - architekti, teoretici a kritici architektury, a ti jsou snad dostatečně jasnozřiví. Nebo ne ?

Nechci podobná hodnocení bagatelizovat bonmotem : „Kritik říká, jak by umělecké dílo vytvořil on, kdyby to uměl“. Ale vážně. Do architektonických soutěží jsem měl příležitost nahlédnout z několika úhlů pohledu - jako jejich vypisovatel, porotce i soutěžící. S jedinou zkušeností : že totiž existuje jen velice úzký okruh lidí, který je schopen hodnotit architekturu komplexně a kvalifikovaně. Objektivně to pak nedokáže nikdo.

Tím nechci ani v nejmenším naznačit, že by pro tvůrce (ale i uživatele) architektury nebylo důležité konfrontovat své názory s názory kvalifikovaných kritiků. Ale byl bych dost opatrný klást rovnítko mezi devalvovaný pojem „odborník“ a pojem „kvalifikovaný kritik“. Tvůrčí architekt má málokdy dar být nezaujatým arbitrem. A to ani ve chvíli, kdy na sebe vezme roli porotce. Většinou sklouzne do pozice srovnání : „Tomu dám hlas - tak nějak bych to udělal já“, anebo „To působí světově, něco podobného jsem viděl na zájezdu v Paříži !“. Je to určitě jeden z důvodů, proč investoři tak často nerealizují nejvýše oceněné návrhy architektonických soutěží, a proč se soutěží tak vyhýbají. Proč se architektů a architektury nezřídka bojí, a proč připravují své stavby bez nich.

OV : Bojí ?

Ano ! Protože architektky považují (bohužel někdy zcela právem) za nepraktické snílky, kteří budou ve jménu svých ambicí ignorovat jejich potřeby a požadavky, budou je nutit k samoučelným a nepraktickým řešením a budou vlastně jen prodražovat jimi financovanou stavbu.

Také architektonické soutěže, odborné publikace a časopisy prezentují architekturu téměř výhradně jako sochařskou disciplínu, kde vše kromě umělecké formy, je vlastně nepodstatné. Dokonalá funkce, užitečnost, praktičnost, ekonomika

stavby je skryta, anebo dokonce zcela vědomě (kéž alespoň na základě svobodného rozhodnutí investora !) potlačena. Nic proti tomu nenamítám. Je to mediálně zajímavé. Ale bylo by také poctivé říci, že vedle této špičky ledovce vzniká i na západ od Aše 99 % staveb, které nevyhrávají architektonické soutěže, protože jejich estetická složka není tak hlasitá a efektní, ale která přesto lahodí oku a perfektně slouží. A jsou tedy přesně tím, čím by architektura v tom nejširším záběru měla být – tedy užitým uměním. A dobrým služebníkem.

Také jsem neslyšel, že by se Česká komora architektů, nebo nějaký specializovaný architektonický časopis vracel k vyhodnoceným stavbám s odstupem 5 nebo 10 let a zabýval se tím, nakolik se osvědčily z hlediska funkce, flexibility, ekonomie provozu, konec konců i té estetiky. Bojíme se toho ?

OV : Skoro to vyznívá tak, že nejste moc nakloněn architektonickému soutěžení ?

Právě naopak. Každá přehlídka, každé porovnání je osvětou napomáhající rehabilitaci role architektury v naší současné společnosti. Důležité pro architekty, investory a hlavně - pro laickou veřejnost. Ta je totiž nejčastějším „uživitelem“ produktů práce architekta, a tím pádem také nepřímým tvůrcem společenské objednávky.

Srovnání vlastních přístupů s přístupy ostatních je nenahraditelné. Pro nabourání myšlenkových a tvůrčích stereotypů, nebo na opačném pólu třeba také pro uměnění vlastní malověrnosti.

Jsem tedy všemi deseti pro architektonickou osvětu, přehlídky, soutěže. Jenom - sám za sebe - nepřikládám přílišnou váhu výrokům porot.

OV : Říkáte, že nedůvěřujete odborným porotám. Není ale vyloženě riskantní nechat hodnotit architekturu širokou neobdobnou veřejností, která na to není žádným způsobem připravena ?

Dost pravděpodobně byste našel dost mých kolegů, kteří s vámi budou bezvýhradně souhlasit. Já si ale myslím pravý opak ! Na čem má být postavena kultivace estetických představ a očekávání široké veřejnosti, když jí nedáme šanci vnímat, formovat si názory, v duchu hodnotit a nahlas vyslovovat své názory ? A konfrontovat je s názory odborných kritiků - ovšem těch, kteří jsou schopni vnímat současný stav naší společnosti, ovlivněný diskontinuitou a deformacemi naší nedávné historie.

OV : Nehrozí ale nebezpečí, že se architekti budou podbízet „pokleslému“ vkusu ?

Role architekta musí být vždy trochu vizionářská – měl by ukazovat cestu, ale současně nemůže ignorovat reflexi současné společnosti. „Architektura vždy byla a je zrcadlem doby a společnosti, která ji zrodila“ – zní poučka. Kvalita společnosti (tedy m.j. také její kulturní úroveň) a kvalita architektury jsou spojitě nádoby.

Reprezentantem naší doby není špetka těch, kteří to mají v hlavě srovnané, dokonce ani relativně úzká skupina těch úspěšnějších, nebo šťastnějších, ale nejširší veřejnost - tápající, hledající životní jistoty a životní styl. Umíme-li je vyměnit za konsolidovanou a po všech stránkách kultivovanou společnost, udělejme to. Neumíme-li to, dělejme něco pro to, aby se v takovou proměnila. A zamysleme se, zda je taková proměna v moci architektů a architektury, nebo někoho a něčeho jiného.

OV : Česká architektura se tedy podle Vás nemá šanci prosadit v mezinárodním měřítku ?

Odpovím otázkou – A je to důležité ? Není to jen projev našeho sebestředného „komplexu“ ? Ostatně - kolikrát se jí to podařilo v historii, a to i v dobách, kdy se

úroveň naší společnosti nedala s tou dnešní vůbec srovnat ? Říkám znovu : architektura je zrcadlem doby, poměrů v nichž vzniká. V době, kdy půl národa chodí v teplákových soupravách z vietnamských tržišť, má existenční starosti, a kdy v Česku bují korupce jako v Namibii není pravděpodobné, že bychom to v oblasti architektury světa „natřeli“.

Za mnohem důležitější považuji, aby se architektura prosadila a zabydlela u nás a v nás. Aby byla neokázalá, praktická, aby sloužila a aby svým výrazem kultivovala a ovlivňovala myšlení a chování lidí. Aby vycházela s reality, a aby se stala přirozenou potřebou. Architekti musí umět investorům naslouchat, musí je přesvědčit, že jsou při naplňování jejich představ - někdy akcentující účel a úspornost, a jindy třeba reprezentativní vzhled - jejich spojenci a ne nepřáteli. Odměnou by jim měl být důvěra a respekt investora, což je jev zatím spíše výjimečný.

Mám značné pochyby, že by se nám mohlo brzy podařit v našeho postsocialistickém pidistátečku obohatit světové architektonické dědictví. A pokud ano, že toho můžeme dosáhnout dnešním ideálem - architekturou s cejchem globalizační panevropské (případně „světové“) konfekce.

OV : Ale zpět k oceněnému dílu. Jak to, že tady ona nedůvěra, onen „strach“ z architekta neexistoval v Uherském Hradišti ?

Vznik stavby je týmový proces, v němž každý z partnerů hraje svoji nezastupitelnou roli. Bezpodmínečná profesionalita každého z nich, nalezení vzájemné důvěry a respektu je absolutní podmínkou dobrého výsledku. Neexistuje univerzální návod, jak toho dosáhnout. V Hradišti to začalo tím, že jsme byli požádáni o posouzení použitelnosti příliš krátkých stožárů. A vzápětí nabídli řešení, které tento problém vtipně vyřešilo, zajistilo investorovi značnou úsporu peněz a navíc přineslo architektonický akcent, který přijali obyvatelé za svůj, který se stal chloubou investora a jedním ze symbolů města. Vlastně to ani není tak složité...

OV : Děkuji za rozhovor, dobrým investorům přeji dobré architektky. A naopak.

V Olomouci, 28.10.2005